



EUROPSKA
KOMISIJA

Bruxelles, 30.6.2023.
COM(2023) 341 final

IZVJEŠĆE KOMISIJE

**EUROPSKOM PARLAMENTU, VIJEĆU, EUROPSKOJ SREDIŠNJOJ BANCII,
EUROPSKOM GOSPODARSKOM I SOCIJALNOM ODBORU I ODBORU REGIJA**

Uvođenje eura u Hrvatskoj

IZVJEŠĆE KOMISIJE

EUROPSKOM PARLAMENTU, VIJEĆU, EUROPSKOJ SREDIŠNJOJ BANCI, EUROPSKOM GOSPODARSKOM I SOCIJALNOM ODBORU I ODBORU REGIJA

Uvođenje eura u Hrvatskoj

Sažetak

Hrvatska je 1. siječnja 2023. postala 20. država članica EU-a koja je prešla na euro. Da je prelazak na euro protekao učinkovito i bez poteškoća, ocijenilo je 61 % Hrvata. Njih 88 % smatralo je da je dobro informirano o jedinstvenoj valuti. Posebno prilagođena komunikacijska kampanja, koju je sufinancirao EU, pridonijela je pravodobnom, ciljanom i konciznom informiranju građana, poduzeća i javne uprave o praktičnim aspektima prelaska na euro.

Pripreme za prelazak na gotovinu u eurima odvijale su se prema planu. Hrvatska narodna banka osigurala je gotovinu u eurima za korporativne klijente tri mjeseca prije prelaska na euro. Za građane je osigurano dovoljno početnih kompleta kovanica eura. Poduzeća su mogla naručiti gotovinu u eurima od financijskih institucija dovoljno unaprijed.

Dvotjedno razdoblje dvojnog optjecaja gotovine u kunama i eurima proteklo je bez poteškoća. Prvog siječnja 70 % svih bankomata već je izdavalo novčanice eura, dok su se 15. siječnja 2023. novčanice eura mogle podići s bilo kojeg bankomata u zemlji. Gotovina u kunama i dalje se može zamijeniti u poslovnim bankama do kraja 2023. Nakon toga kovanice kuna moći će se zamijeniti u Hrvatskoj narodnoj banci do kraja 2025., dok će se novčanice kuna moći ondje zamijeniti bez vremenskog ograničenja.

Prije prelaska na euro više od 80 % svih hrvatskih trgovaca na malo, supermarketa i trgovina mješovitom robom pristupilo je Etičkom kodeksu. Cilj je tog dobrovoljnog kodeksa osigurati stabilnost cijena roba i usluga te pomoći svim uključenim poduzećima da točno preračunaju i prikažu cijene (u eurima i kunama), bez neopravdanih povećanja. Riječ je o važnom dodatnom instrumentu koji omogućuje hrvatskoj tržišnoj inspekciji da provodi inspekcije cijena i eventualno kažnjava prijestupnike.

Kao i pri svakom prelasku na euro, javnost je prirodno i razumljivo zabrinuta za učinak koji bi prelazak na euro mogao imati na cijene u Hrvatskoj. Budući da je ovo bio prvi prelazak na euro u okruženju visoke inflacije, ta je zabrinutost bila osobito akutna i problematična za Hrvatsku. Stoga je za transparentan i pošten prelazak bilo presudno to što su hrvatska nadležna tijela poduzela sve potrebne mjere za sprečavanje zlouporabe. Prema preliminarnoj procjeni dostupnih dokaza čini se da je utjecaj neopravdanog povećanja cijena na agregiranu inflaciju bio relativno malen i uglavnom usklađen s onim što je uočeno u prijašnjim prelascima na euro. U Izvješću se, među ostalim, definiraju preporuke za buduće prelaske na euro o tome kako pojačati praćenje cijena i kako uvesti kodeks poslovnog ponašanja u ranoj fazi priprema za prelazak na euro.

1. UVOD

Vijeće je 12. srpnja 2022. odlučilo da je Hrvatska ispunila uvjete potrebne za uvođenje eura i da njezino odstupanje od sudjelovanja u jedinstvenoj valuti treba staviti izvan snage s učinkom od 1. siječnja 2023.¹

Hrvatska je postala 20. zemlja koja je prešla na euro. Slijedila je praksu svih država članica koje su euro uvele nakon prvog vala prelaska (1999.–2002.) i primijenila takozvani scenarij prelaska „velikog praska”, tj. novčanice i kovanice eura stekle su na dan uvođenja eura status zakonskog sredstva plaćanja². Dvotjedno razdoblje optjecaja dviju valuta, za vrijeme kojeg su istovremeno bile u optjecaju novčanice i kovanice eura i hrvatske kune, omogućilo je postupno povlačenje gotovine u kunama. Ovaj uspješan prelazak ponovno pokazuje da je, ako je prelazak dobro pripremljen, dovoljno i kratko razdoblje optjecaja dviju valuta³.

U ovom se izvješću pokrivaju najvažniji aspekti postupka prelaska iz naknadne perspektive, stavljajući pritom naglasak na pripreme za prelazak na gotovinu u eurima, razdoblje optjecaja dviju valuta, mjere poduzete radi sprečavanja zlouporabe u određivanju cijena i otklanjanja uočene zabrinutosti zbog inflacije, kretanje i percepcije cijena te komunikaciju s javnosti o euru. U izvješću se, gdje je to primjenjivo, utvrđuju i preporuke Komisije o drugim mogućim mjerama koje hrvatska nadležna tijela trebaju poduzeti te se donose zaključci koji mogu korisni za buduće prelaskе.

2. PRAKTIČNI ASPEKTI PRELASKA NA EURO

Većina Hrvata (61 %) ocijenila je da je prelazak protekao učinkovito i bez poteškoća, dok je 88 % stanovništva smatralo da je dobro informirano o euru⁴. U tom kontekstu detaljnije će se razmotriti tri praktična aspekta prelaska na euro: pripreme za prelazak na gotovinu, razdoblje dvojnog optjecaja gotovine u kunama i eurima te povlačenje gotovine u kunama iz optjecaja.

2.1. Pripreme za prelazak na gotovinu u eurima

Prelazak na gotovinu u eurima najuočljivija je komponenta uvođenja jedinstvene valute jer su u njega uključene sve financijske institucije, poduzeća i građani. Nesmetana i učinkovita provedba ovog procesa ovisi o dostatnoj opskrbi svih uključenih strana gotovinom u eurima, kao i o kvalitetnoj pripremi banaka i poduzeća za veliku dodatnu količinu posla.

Radi pripreme za prelazak na euro Hrvatska kovnica novca 2022. proizvela je 405 milijuna kovanica eura. Praktična ispitivanja uzoraka kovanica na prodajnim automatima u europodručju započela su relativno kasno, no nisu ukazala na razloge za zabrinutost. Za pripremu početnih

¹ Odluka Vijeća (EU) 2022/1211 od 12. srpnja 2022. o usvajanju eura u Hrvatskoj 1. siječnja 2023. (SL L 187, 14.7.2022., str. 31.–34.).

² Države članice koje su euro uvele u prvom valu prelaska učinile su to u skladu s tzv. madridskim scenarijem, koji je obuhvaćao prijelazno razdoblje od tri godine (za Grčku jednu godinu).

³ Litva, Latvija, Estonija, Slovačka i Slovenija također su imale dvotjedno razdoblje optjecaja dviju valuta, dok je u Malti i u Cipru ono trajalo mjesec dana.

⁴ Flash Eurobarometar 518, terensko istraživanje provedeno od 16. do 19. siječnja 2023., dostupno na: http://ec.europa.eu/economy_finance/articles/pdf/fl412_report_final_en.pdf.

kompleta kovanica za građane upotrijebljeno je 39,6 milijuna kovanica, a svaki komplet sadržavao je 33 kovanice eura u svim hrvatskim apoenima ukupne vrijednosti 13,28 EUR. Nadalje, Kovnica je pripremila komercijalne početne komplete za poduzeća, koji su sadržavali 525 kovanica eura u svim apoenima ukupne vrijednosti 145,50 EUR. Osim toga, Hrvatska narodna banka kupila je 182 milijuna kovanica eura iz zaliha dviju zemalja europodručja i posudila od još jedne zemlje iz europodručja 45 milijuna kovanica eura, koje će vratiti 2023. Naposljetku, Hrvatska narodna banka posudila je više od 346 milijuna novčanica različitih apoeni od Austrijske narodne banke.

Hrvatska narodna banka počela je 1. listopada 2022. opskrbljivati financijske institucije, tj. 783 poslovnice poslovnih banaka, 1 016 poštanskih ureda i 169 poslovnica Financijske agencije (FINA) gotovinom u eurima (predopskrba). S obzirom na sigurnosne rizike povezane s učestalošću i velikim brojem prijevoza gotovine u eurima (oko 700 prijevoza u usporedbi sa 60 u uobičajenom razdoblju) Hrvatska narodna banka organizirala je prijevoz gotovine redovitim sredstvima (vlastiti kamioni i vozila društava za prijevoz gotovine) te dodatan prijevoz kovanica kamionima unajmljenima od Ministarstva obrane. Do 31. prosinca 2022. predopskrbom su isporučene novčanice eura u vrijednosti od 1,14 milijarde EUR i kovanice eura u vrijednosti od 160 milijuna EUR.

Financijske institucije počele su opskrbljivati svoje korporativne klijente novčanicama i kovanicama eura („posredna predopskrba”) 1. listopada 2022., dok je manjim korporativnim klijentima gotovina u eurima isporučena pojednostavljenom posrednom predopskrbom u prosincu 2022.

Financijske su institucije 31. prosinca 2022. svoje klijente posredno predopskrbile novčanicama eura u vrijednosti od 76 milijuna EUR. Do istog datuma klijenti su posredno predopskrbljeni kovanicama eura u vrijednosti od 44 milijuna EUR.

Do 31. prosinca 2022. stopa posredne predopskrbe iznosila je tek 8 % ukupne vrijednosti predopskrbe. To je dovelo do redova na šalterima banaka u prvim danima siječnja 2023., kad su mnogi, većinom manji trgovci na malo i poduzeća počeli podizati gotovinu u eurima. Prema hrvatskim tijelima razlog za kasnu posrednu predopskrbu tih trgovaca na malo i poduzeća vjerojatno je bilo oklijevanje da se bankama pruži jamstvo u zadnjem tromjesečju 2022. za financiranje kupnje novčanica i kovanica eura u dovoljnim količinama. Međutim, osim nešto dužeg čekanja u redovima početkom siječnja, nije bilo prijavljenih slučajeva u kojima su poduzeća, trgovci na malo ili građani imali problema s podizanjem gotovine u eurima.

Prodaja početnih kompleta za građane bila je zadovoljavajuća (877 952 kompleta prodano do 31. prosinca) s obzirom na činjenicu da je prema istraživanju Komisije provedenom u prosincu 2022.⁵ velik broj Hrvata već prije prelaska posjedovao gotovinu u eurima: 68 % imalo je novčanice eura (35 % s putovanja u inozemstvo, 37 % od zamjene u hrvatskim bankama), a 57 % imalo je kovanice eura (52 % s putovanja u inozemstvo i 43 % iz početnog kompleta).

Nasuprot tomu, potražnja za maloprodajnim početnim kompletima bila je manja. Iako je proizvedeno 150 000 kompleta, od kojih je 125 000 predopskrbom isporučeno financijskim institucijama, na kraju je samo 37 925 kompleta prodano trgovcima na malo. Prema hrvatskim nadležnim tijelima nekoliko je mogućih razloga za tako nisku potražnju. Prvo, neka poduzeća služila su se drugim kanalima za posrednu predopskrbu, koji su zadovoljili njihove potrebe i

⁵ Flash Eurobarometar 516, proveden u Hrvatskoj od 29. do 30. prosinca 2022., str. 3. https://economy-finance.ec.europa.eu/euro/eu-countries-and-euro/croatia-and-euro_hr.

istodobno im osigurali i novčanice i kovanice eura. Nadalje, nekoliko manjih trgovaca na malo nije moglo kupiti maloprodajne komplete zbog nedovoljne likvidnosti na kraju godine, a drugi nisu u svojim sefovima imali dovoljno mjesta za zasebnu pohranu kuna i eura. Osim toga, maloprodajni kompleti sadržavali su jedino kovanice eura, bez novčanica, iako je trgovcima na malo više odgovaralo da dobiju novčanice i kovanice eura zajedno. Naposljetku, mnogi poslovni subjekti davali su prednost elektroničkom plaćanju, a neki od njih zatvorili su svoje trgovine početkom siječnja 2023. zbog praznika.

Kao i pri svakom prelasku na euro, poslovne banke, FINA i poštanski uredi morali su rukovati iznimno velikim količinama gotovine na kraju godine zbog posredne predopskrbe trgovaca na malo i poduzeća, prodaje početnih kompleta i kreditiranja vraćene gotovine u kunama. Poslovne banke povećale su broj zaposlenika za vrijeme prelaska i otvorile dodatne namjenske šaltere kako bi olakšale obavljanje gotovinskih transakcija. Zahvaljujući povećanom broju šaltera nije bilo potrebe za produljenjem radnog vremena. Većina zaposlenika banaka nije smjela uzeti godišnji odmor od studenoga 2022. do siječnja 2023. Naposljetku, svaka je banka svojim zaposlenicima osigurala osposobljavanje za rad s eurom i više od 6 713 zaposlenika banaka završilo je osposobljavanje o prelasku na euro na HNB-ovoj platformi za e-učenje o radu s eurom. Do 31. prosinca 2022. svi zaposlenici koji rade s gotovinom iz svih financijskih institucija stekli su certifikate o osposobljavanju.

2.2. Razdoblje optjecaja dviju valuta

Dvotjedno razdoblje optjecaja dviju valuta za vrijeme kojeg su euro i hrvatska kuna paralelno bili u optjecaju isteklo je 14. siječnja 2023.

Podizanje novčanica eura na većini bankomata bilo je spremno i dostupno već 1. siječnja 2023. Krajem prosinca 2022. bankomati su napunjeni novčanicama od 10 EUR i 20 EUR te ponegdje i 50 EUR, koje su bile spremne za podizanje 1. siječnja. Od svih hrvatskih bankomata 70 % (tj. 2 800 od otprilike 4 000) izdavalo je novčanice eura odmah 1. siječnja, što se tjedan dana nakon toga povećalo na 86 %. Od 14. siječnja 2023. svi bankomati izdaju novčanice eura i normalno funkcioniraju.

Do kraja razdoblja optjecaja dviju valuta s bankomatâ je podignut 361 milijun EUR. To je 15 milijuna EUR manje od vrijednosti novčanica kuna koje su podignute na bankomatima u istom razdoblju prethodne godine. Smanjenje je vjerojatno posljedica elektroničkih metoda plaćanja koje su trgovci na malo promicali za vrijeme razdoblja prelaska na euro.

Svi terminali na prodajnim mjestima (POS) odmah su se prebacili na euro 1. siječnja 2023. U razdoblju optjecaja dviju valuta platne kartice upotrijebljene su u 16,8 milijuna transakcija ukupne vrijednosti 415,8 milijuna EUR. U usporedbi s istim razdobljem u siječnju 2022. upotreba elektroničkog plaćanja povećala se za 15,3 % u siječnju 2023.

Zahvaljujući temeljitoj pripremi financijske institucije poštanski uredi i FINA dobro su podnijeli dodatnu količinu posla u razdoblju optjecaja dviju valuta. Banke su osigurala dodatne brojače novčanica za gotovinske usluge u većini svojih poslovnica, a u najvećim i najprometnijim poslovnica ugrađeni su uređaji za polog kovanica kuna.

Kanali putem kojih se omogućivala zamjena hrvatske kune u euro obuhvaćali su 846 bankovnih poslovnica, 1 016 poštanskih ureda i 169 poslovnica FINA-e. Ukupna vrijednost zamijenjene gotovine u kunama do 15. siječnja 2023. iznosila je 361,4 milijuna EUR. U bankovnim

poslovnica zamijenjeno je 72 % vrijednosti gotovine u kunama, u poštanskim uredima 15 %, a u poslovnica FINA-e 13 %.

Prema istraživanju Komisije provedenom od 16. do 19. siječnja 2023. u Hrvatskoj⁶ u prvom tjednu siječnja 81 % ispitanika nije imalo nikakvih poteškoća pri zamjeni gotovine u kunama ili podizanju gotovine u eurima u bankama. Ta je brojka niža od one zabilježene u nekima od prijašnjih prelazaka na euro, ali svejedno predstavlja zadovoljavajući rezultat⁷.

Prelazak na platne transakcije isključivo u gotovini u eurima bio je brz i protekao je bez većih incidenata za potrošače. Već drugog dana nakon prelaska (2. siječnja 2023.) 29 % građana plaćalo je u gotovini samo u eurima⁸. Do 7. siječnja 62 % ispitanika plaćalo je u gotovini samo u eurima. Dan prije prestanka razdoblja optjecaja dviju valuta taj je postotak dosegnuo 99 %⁹.

Ukupno gledano, sektor maloprodaje isto se dobro nosio s izazovima procesa prelaska i istodobnim rukovanjem dvjema valutama. Trgovci na malo bili su dobro opskrbljeni gotovinom u eurima te nisu zabilježene veće poteškoće izazvane čekanjem u redovima. Već je 2. siječnja 81 % građana pri kupnji ostatak novca dobivalo samo u eurima. Taj je udio 13. siječnja narastao na 99 %.

2.3. Povlačenje novčanica i kovanica hrvatske kune iz optjecaja

Budući da je hrvatsko gospodarstvo usmjereno na gotovinske transakcije, povlačenje gotovine u kunama iz optjecaja bio je poseban izazov.

Hrvatska narodna banka očekuje da će se s vremenom vratiti 500 milijuna novčanica i 1,1 milijarda kovanica kuna koje su u optjecaju. S obzirom na veliku količinu novčanica i kovanica kuna u optjecaju 2022. Hrvatska narodna banka započela je s postupnim povlačenjem gotovine u kunama početkom 2022.

Kako bi potaknula poslovne banke na polaganje viška zaliha kuna u gotovinske centre prije 1. siječnja 2023., Hrvatska narodna banka privremeno je ukinula naknadu za plog gotovine poslovnim bankama od studenoga 2022. Poslovne banke i Hrvatska udruga banaka pozivali su svoje klijente putem različitih komunikacijskih kanala i medija da se služe bezgotovinskim plaćanjem kad je god to moguće u razdoblju optjecaja dviju valuta.

Do prosinca 2022. vrijednost kune u optjecaju smanjila se za 40 % u usporedbi sa siječnjem 2022.

Povlačenje novčanica i kovanica kuna iz optjecaja započelo je pravodobno i uspješno. Do 31. siječnja 2023. iz optjecaja je već bilo povučeno 134,6 milijuna novčanica kuna i 230 milijuna kovanica kuna.

Novčanice i kovanice kuna i dalje se mogu besplatno zamijeniti (najviše 100 novčanica i 100 kovanica po zamjeni) u poslovnim bankama, FINA-i i uredima pošte do 31. prosinca 2023. Banke mogu naplatiti naknadu za zamjene većeg broja novčanica ili kovanica. Od 1. siječnja 2024. novčanice i kovanice kuna mogu se zamijeniti jedino u Hrvatskoj narodnoj

⁶ Flash Eurobarometar 518, vidjeti bilješku 4.

⁷ Odgovarajuća je brojka u Estoniji iznosila 95 %, u Slovačkoj 90 %, u Cipru 88 %, u Malti 85 %, a u Sloveniji 96 %.

⁸ Flash Eurobarometar 517, terensko istraživanje provedeno od 2. do 14. siječnja 2023., dostupno na: https://economy-finance.ec.europa.eu/euro/eu-countries-and-euro/croatia-and-euro_hr.

⁹ Flash Eurobarometar 517, str. 20.

banci. Zamjena novčanica je besplatna i vremenski neograničena, no kovanice kuna mogu se zamijeniti do 31. prosinca 2025.

Hrvatska narodna banka čuvat će vraćene kovanice kuna u sefovima i započeti s demonetizacijom tek 1. siječnja 2026., tj. nakon što završi razdoblje za predaju kovanica kuna za zamjenu. To znači da neće biti potrebna skupa mehanička demonetizacija (kao što je bušenje) kovanica kuna, jer se kovanice više neće moći zamijeniti. Kovanice će se prodati zainteresiranim kupcima kao otpadni metal ili za taljenje. U međuvremenu je započela demonetizacija vraćenih novčanica kuna.

3. SPREČAVANJE ZLOUPORABE U ODREĐIVANJU CIJENA

Kao i pri svakom prelasku na euro, javnost je prirodno i razumljivo zabrinuta za učinak koji bi prelazak na euro mogao imati na cijene u Hrvatskoj. Budući da je ovo bio prvi prelazak na euro u okruženju visoke inflacije, ta je zabrinutost bila osobito akutna i problematična za Hrvatsku. Stoga je za transparentan i pošten prelazak bilo presudno to što su hrvatska nadležna tijela poduzela sve potrebne mjere za sprečavanje zlouporabe.

Obveza prikaza cijena u dvije valute (u kunama i eurima) započela je 5. rujna 2022. i završit će 31. prosinca 2023. Od rujna 2022. u devet hrvatskih gradova hrvatska nadležna tijela neprekidno prate cijene 103 prethodno utvrđenih potrošačkih proizvoda i usluga koji se često kupuju.

„Etički kodeks” za uvođenje eura pokrenut je 16. kolovoza 2022. U njemu su navedena načela etičkog postupanja za stvaranje sigurnog okruženja za potrošače pri pouzdanom i transparentnom uvođenju eura. Njime se nastoji osigurati stabilnost cijena roba i usluga pomažući poduzećima da točno preračunaju i prikažu cijene, bez neopravdanih povećanja. Njegovih sedam načela uključuje i važne elemente praktičnih priprema, kao što su točno preračunavanje cijena i drugih novčanih iskaza vrijednosti, prikazivanje fiksnog tečaja konverzije te informacije o osposobljavanju zaposlenika u vezi s postupkom uvođenja eura.

U Kodeksu se poduzeća pozivaju da ne zlouporabe prelazak na euro za vlastitu dobit, da poštuju pravila prelaska i svojim klijentima pruže potrebnu pomoć. Kodeks slijedi načela dobrovoljnih inicijativa koje su uspješno provedene pri prijašnjim prelascima na euro. Poduzeća koja se uključe u inicijativu stječu pravo da istaknu vizualne identifikacijske oznake Etičkog kodeksa – logotip i slogan – na prodajnim mjestima, mjestima pružanja usluga i internetskoj stranici te pri provođenju marketinških i promotivnih aktivnosti kao što su tiskanje letaka i kataloga, internetsko oglašavanje i oglašavanje na društvenim mrežama, objave u mobilnim aplikacijama i drugim medijima. Oznaka potrošačima ukazuje na to da su cijene točno preračunate i da su poslovni subjekti pouzdani. U slučaju povrede načela oduzima se pravo isticanja oznake.

Do kraja 2022. Etički kodeks potpisalo je više od 900 poduzeća koja prodaju robu ili usluge potrošačima. Do kraja veljače 2023. Etičkom kodeksu pristupilo je 1 046 poduzeća, odnosno 83,5 % svih trgovaca na malo i velikih trgovina mješovitom robom registriranih u Hrvatskoj koji prodaju robu i usluge potrošačima. Prema hrvatskim tijelima Etički kodeks potpisale su sve poslovne banke, osiguratelji i druge financijske institucije. Imajući to u vidu, na prodajnim mjestima svih subjekata koji su potpisali Etički kodeks (matična društva, društva kćeri i poslovnice) podijeljeno je više od 15 000 naljepnica koje označavaju pristupanje Etičkom kodeksu.

Na temelju hrvatskog Zakona o uvođenju eura i Zakona o zaštiti potrošača hrvatska nadležna tijela prate usklađenost poduzeća, trgovaca na malo i pružatelja usluga sa zahtjevima za

prikazivanje cijena i konverzije, kao i obvezu svih gospodarskih subjekata da ne povećavaju cijene bez opravdanih razloga.

Inspektorati na osnovu obaju zakona provode inspekcije na vlastitu inicijativu te nakon prigovora. Do 28. veljače 2023. Državni inspektorat proveo je 12 355 tržišnih i turističkih inspekcija, od kojih je u 20,3 % slučajeva otkriven prekršaj. Za 11,5 % tih prekršaja inspektorati su izdali novčane kazne u ukupnom iznosu od otprilike 538 000 EUR. Većina kazni temeljila se na povredama Zakona o zaštiti potrošača.

Hrvati su općenito bili mišljenja da je prikaz cijena u dvije valute koristan alat koji je olakšao usporedbu cijena te navikavanje na novu valutu. Prema istraživanju Komisije provedenom u siječnju 2023.¹⁰ više od tri četvrtine građana Hrvatske (78 %) izjavilo je da im je prikaz cijena u dvije valute bio koristan za vrijeme prelaska. Međutim, da je prikaz cijena u dvije valute bio proveden ispravno, osjećalo je često ili vrlo često 60 % ispitanih Hrvata, što je najmanji udio od svih prelazaka na euro.

Na pitanje o konverzijama cijena gotovo polovina ispitanika (44 %) odgovorila je da je često ili vrlo često osjećala da su konverzije cijena bile točne¹¹. Taj je rezultat u rasponu rezultata prijašnjih prelazaka na euro (Estonija, Latvija i Litva).

Potrošači mogu podnositi prigovore putem internetske stranice euro.hr. Prigovori se provjeravaju u roku od najviše 48 sati nakon podnošenja. Zabrinutost koju su iskazali građani uglavnom se odnosila na pitanja kao što su prikaz cijena te primjena pravila zaokruživanja. Nadležna tijela s dužnom pažnjom rješavaju sva pitanja i prigovore.

Međutim, hrvatske građane i dalje zabrinjava učinak eura na cijene i zlouporaba u određivanju cijena¹². Stoga se preporučuje da se još nekoliko mjeseci nastavi s nadzorom prikaza cijena u dvije valute, ispravne konverzije i pravila zaokruživanja te općeg razvoja cijena.

4. KRETANJE CIJENA I PERCEPCIJE CIJENA

Prema istraživanju Komisije provedenom u siječnju 2023.¹³ većina Hrvata (62 %) misli da će euro povećati inflaciju u njihovoj zemlji (u usporedbi s 57 % Latvijaca i 58 % Litavaca, neposredno nakon prelaska na euro u njihovim zemljama). Četvrtina ispitanika (25 %) bila je uvjerena da će pristupanje europodručju pomoći Hrvatskoj održati stabilnost cijena. Ta je brojka bila tek nešto viša u Litvi (26 %) i niža u Latviji (19 %).

Prijašnji prelasci na euro pokazali su da su lokalna poduzeća i pružatelji usluga sektori koji su najizloženiji zlouporabi povećanja cijena za vrijeme prelaska na euro. Iako njihove robe i usluge ne predstavljaju veći udio standardizirane potrošačke košarice kojom se mjeri inflacija, svejedno se često kupuju ili troše i to vrlo često pojedinačno, što im daje veliku vidljivost. S druge strane, drugi povoljniji razvoj cijena roba koje se rjeđe kupuju potrošačima možda neće biti tako uočljiv. Zbog toga percipirana inflacija često nadmašuje stvarnu inflaciju.

U okruženju iznimno visoke inflacije za vrijeme hrvatskog prelaska na euro nije jednostavno razlučiti legitimne pokretače inflacije od neopravdanog povećanja cijena koje predstavlja zlouporabu pri kojoj trgovci nepošteno iskorištavaju nepotpunu informiranost potrošača. U

¹⁰ Flash Eurobarometar 518, vidjeti bilješku 4.

¹¹ Flash Eurobarometar 518, vidjeti bilješku 4.

¹² Flash Eurobarometar 518, vidjeti bilješku 4.

¹³ Flash Eurobarometar 518, vidjeti bilješku 4.

razdoblju visoke inflacije može doći do opravdanog povećanja cijena, kao što je ono povezano s rastom cijena sirovina ili ponovnim pregovaranjem o ugovorima s dobavljačima, koje se obično odvija krajem godine.

Prema preliminarnoj procjeni dostupnih dokaza čini se da je utjecaj neopravdanog povećanja cijena na agregiranu inflaciju bio relativno malen i uglavnom usklađen s onim što je uočeno u prijašnjim prelascima na euro. Do sličnog je zaključka došao i Falagiarda i dr. (2023.)¹⁴. Potkategorije roba i usluga za koje je u prijašnjim prelascima utvrđeno da su najviše pogođene povećanjem cijena zabilježile su dotad najveća mjesečna povećanja cijena¹⁵. Međutim, zbog relativno malog značaja najpogođenijih kategorija i s obzirom na to da druge potkategorije nisu bile toliko pogođene, ukupan mjesečni rast cijena usluga zadržao se na 1,2 % u siječnju 2023. Ukupno se mjesečna inflacija mjerena harmoniziranim indeksom potrošačkih cijena u Hrvatskoj zadržala na 0,3 % u siječnju i opet 0,3 % u veljači. To navodi na zaključak da je utjecaj neopravdanog povećanja cijena vjerojatno bio ograničen na siječanj.

Za relativno ograničen ukupan utjecaj neopravdanog povećanja cijena na inflaciju djelomično je zaslužan brz odgovor hrvatskih nadležnih tijela u obliku politika. Inspekcije su svakako dovele do korekcije nekih pretjerano visokih cijena i djelovale kao odvraćajući čimbenik za daljnje neopravdano povećanje cijena.

U skladu s utvrđenom praksom nakon uvođenja eura u drugim državama članicama Eurostat će izraditi procjenu razvoja cijena nakon prelaska na euro u Hrvatskoj. Izvješće Eurostata može se očekivati u drugoj polovini 2023.

5. KOMUNIKACIJA O EURU

Nakon odluke Vijeća od 12. srpnja 2022. hrvatska su nadležna tijela pokrenula intenzivnu fazu provedbe svoje komunikacijske kampanje „Euro – naš novac”. Kampanja je bila usklađena s nacionalnom komunikacijskom strategijom čiji je cilj bio osigurati da su građani Hrvatske jasno, objektivno, točno, pravodobno i pravilno informirani o utjecaju i praktičnim promjenama povezanima s prelaskom s kuna na eure.

U okviru Sporazuma o partnerstvu i naknadnog ugovora o dodjeli bespovratnih sredstava koji su potpisali hrvatsko Ministarstvo financija i Europska komisija, Komisija je sufinancirala komunikacijsku kampanju kao i za prijašnje prelaske na euro (Komisija je financirala do 50 % prihvatljivih troškova, do ukupnih troškova u iznosu od 1 eura po stanovniku).

Komunikacijskom kampanjom nastojalo se informirati građane, umiriti ih i surađivati s njima u pogledu prelaska na euro. Kampanja je bila usmjerena na različite skupine, s posebnim naglaskom na ranjive i osjetljive skupine kao što su jezične manjine, starije osobe, građani koji žive u udaljenim i rijetko naseljenim područjima, kao i slijepe te djelomično slijepe osobe.

Kampanja je uključivala kombinaciju komunikacijskih alata i aktivnosti, uključujući internetsku stranicu (euro.hr), televizijske i radijske spotove, reklamne panoje, besplatne telefonske brojeve, promotivne materijale, brošuru (1,45 milijuna primjeraka) koja se slala

¹⁴ Falagiarda, M., Gartner, C., Mužić I., Pufnik, A., *Has the euro changeover really caused extra inflation in Croatia?* (Je li uvođenje eura dodatno povisilo inflaciju u Hrvatskoj?), Sažetak politike SUERF-a, br. 571, travanj 2023.

¹⁵ Cijene su narasle za 3,6 % u uslugama pomoći u domaćinstvu i kućanskim uslugama, 3,4 % u restoranima, kafićima i sl., 2,9 % u frizerskim salonima i 2 % u rekreacijskim i sportskim uslugama. Stope rasta inflacije mjerene harmoniziranim indeksom potrošačkih cijena za siječanj u Hrvatskoj se mogu izračunati od 1999.

kućanstvima u suradnji s Hrvatskom poštom, edukativne materijale za djecu, manifestacije „Dani eura” u različitim gradovima i putujuću izložbu „Euro na kotačima”, koja se održala u 27 gradova u državi.

Većina se aktivnosti odvijala u suradnji s vanjskim izvođačima, pri čemu je zaključeno šest postupaka javne nabave, koji su nadležnim tijelima omogućili da iskoriste usluge specijaliziranih društava. Iako je ograničeno vrijeme od pozitivnog izvješća o konvergenciji do prelaska na euro predstavljalo problem, hrvatska nadležna tijela ocijenila su suradnju s izvođačima zadovoljavajućom.

S obzirom na zabrinutost javnosti o mogućem utjecaju prelaska na cijene, pažljivo se pratilo medije, a za vrijeme prelaska hrvatska nadležna tijela provodila su inspekcije kako bi se pratila i suzbila zlouporaba u određivanju cijena. Takve aktivnosti države u kombinaciji s objavljivanjem stvarnih podataka o inflaciji za razdoblje prelaska na euro 1. veljače djelomično su otklonile zabrinutost, barem sudeći prema manjem broju novinskih članaka o slučajevima povećanja cijena povezanog s prelaskom na euro.

Komunikacijska kampanja pridonijela je nesmetanom prelasku na euro, što je potvrdilo i istraživanje Eurobarometra, koje je pokazalo da se 88 % građana osjećalo dobro informirano o uvođenju eura, 61 % smatrao je da je postupak prošao učinkovito i bez poteškoća, a 81 % rekao je da nije imao poteškoća pri zamjeni gotovine u kunama u eure ili pri podizanju gotovine iz banaka u prvom tjednu¹⁶. Osim toga, hrvatska nadležna tijela izvijestila su da prema trećem valu nacionalnog ispitivanja javnog mnijenja provedenom u veljači 2023. otprilike 64 % ispitanika podržava uvođenje eura, dok se 30 % protivi njegovu uvođenju. Dobro informiranim o uvođenju eura osjećao se 91 % građana, 87 % navelo je televiziju kao glavni izvor informacija nasuprot 36 % onih koji su naveli radio i 38 % onih koji su naveli društvene mreže.

Osim što je pomagala hrvatskoj nacionalnoj komunikacijskoj kampanji savjetima i financijskim resursima, Komisija je provela vlastite komunikacijske aktivnosti uoči i za vrijeme prelaska na euro, u skladu s onime što je poduzeto u prijašnjim prelascima.

6. ZAKLJUČCI O HRVATSKOM PRELASKU NA EURO I PREPORUKE ZA BUDUĆE PRELASKE NA EURO

Prelazak na gotovinu u eurima u Hrvatskoj bio je dobro pripremljen i organiziran. Financijske institucije, poduzeća i građani uoči prelaska opskrbljeni su dostatnom količinom gotovine u eurima.

- U budućim bi prelascima kovanice eura koje se proizvode u nacionalnoj kovnici trebalo što prije testirati na prodajnim automatima u europodručju kako bi se unaprijed osigurala njihova kvaliteta za puštanje u optjecaj i izbjegnula moguća kašnjenja u kovanju i predopskrbi kovanica.

Prelazak na gotovinu u eurima u Hrvatskoj protekao je bez poteškoća. Bankomati i POS terminali na vrijeme su konvertirani. Financijske institucije, FINA-ine poslovnice i poštanski uredi dobro su podnijeli dodatnu količinu posla u razdoblju optjecaja dviju valuta. Trgovci na malo također su se dobro nosili s izazovima procesa prelaska i istodobnim rukovanjem dvjema

¹⁶ Flash Eurobarometar 518, Hrvatska nakon prelaska na euro, 26. siječnja 2023.

valutama. Bili su dobro opskrbljeni gotovinom u eurima i prema istraživanju Komisije 81 % ispitanih građana već je 2. siječnja 2023. pri kupnji ostatak novca dobivalo samo u eurima¹⁷.

Uvjeti hrvatskog prelaska na euro bili su osobito problematični u usporedbi s prijašnjim prelascima jer se prelazak na euro odvijao u okruženju visoke inflacije. Hrvatska je započela s prikazom cijena u dvije valute u rujnu 2022. i uspostavila Etički kodeks u skladu s preporukama Komisije¹⁸, kojem su mogli pristupiti svaki trgovac na malo, svako poduzeće ili pružatelj usluge.

Hrvatska tijela trebala bi nastaviti s intenzivnim inspekcijama cijena kako bi osigurala točno prikazivanje cijena, suzbila neopravdana povećanja i, prema potrebi, izrekla kazne prema Zakonu o uvođenju eura, Zakonu o zaštiti potrošača i Etičkom kodeksu.

- U budućim prelascima praćenje cijena trebalo bi biti osobito intenzivno u najrizičnijim sektorima kako bi se neopravdana povećanja cijena brzo otkrila. To bi omogućilo da se inspekcije i politike bolje usmjere na prijestupnike i istodobno umanjí važnost anegdotalnih dokaza i otkloni neutemeljena zabrinutost u javnom diskursu.
- U budućim bi prelascima trebalo što ranije donijeti Etički ili sličan kodeks kako bi se obuhvatio što veći broj poduzetnika. Manja i mikropoduzeća kao i pružatelje usluga trebalo bi aktivno poticati da se uključe u takav program jer iskustvo pokazuje da se takva poduzeća najviše oklijevaju uključiti. Nacionalna nadležna tijela trebala bi povećati broj inspektora za kontrolu cijena tijekom razdoblja prelaska, a osobito krajem godine.

Budući da prikaz cijena u dvije valute predstavlja trošak i građani se relativno brzo upoznaju s jedinstvenom valutom, obvezno razdoblje prikaza cijena u dvije valute može se skratiti na godinu dana umjesto da traje do 31. prosinca godine prelaska na euro.

- Osobito kad se program poštenog uvođitelja eura kao što je Etički kodeks uvede, obuhvati što veći broj poduzeća i učinkovito se provodi, prikaz cijena u dvije valute mogao bi započeti čim se utvrdi stopa konverzije i završiti nakon godine dana.

Kampanja komunikacije s javnošću i podizanja javne svijesti pridonijela je nesmetanom prelasku na euro u Hrvatskoj. Od ispitanih građana 88 % osjećalo se dobro informiranima o uvođenju eura, 61 % smatrao je da je postupak prošao učinkovito i bez poteškoća, a 81 % rekao je da nije imao poteškoća pri zamjeni gotovine u kunama u eure ili pri podizanju gotovine iz banaka u prvom tjednu.

- S obzirom na relativno kratko razdoblje od pozitivnog izvješća o konvergenciji do datuma prelaska na euro države članice koje prelaze na euro trebale bi se osloniti na iskustvo Hrvatske pri ispunjavanju svojih komunikacijskih potreba podjelom ugovora na grupe kako bi se najbolje nosile s mogućim kašnjenjima i kako bi osigurale izvanredne mjere.

¹⁷ Flash Eurobarometer 517, vidjeti bilješku 8.

¹⁸ Preporuka Komisije od 10. siječnja 2008. o mjerama kojima se olakšavaju budući prelasci na euro (SL L 23, 26.1.2008., str. 30.).